

Управління культури, національностей та релігій
Хмельницької облдержадміністрації

Хмельницька обласна універсальна наукова
бібліотека імені Миколи Островського

*Обслуговування
людей з
обмеженими
можливостями
методичні поради*

Хмельницький 2013

ББК 65.9 (4УКР) 272.24 + 78.584 (4УКР)

О-25

Обслуговування людей з обмеженими можливостями: метод. поради / Упр. культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький, 2013. – 50 с.

Обслуговування людей з обмеженими можливостями на сьогодні має стати пріоритетним напрямком діяльності публічних бібліотек. Дане видання містить поради щодо обслуговування, організації змістовного дозвілля, перелік законодавчих матеріалів та веб-ресурсів для людей з обмеженими можливостями.

Укладач: *Шейчук В.В., Поліщук Н.П.*

Рецензент: *Маковська В.В.*

Відповідальна за випуск: *Синиця Н.М.*

Вступ

В наш час досить актуальним є питання проблем людей з особливими потребами. Про це свідчать: газети, телебачення, законодавчі документи.

Розглянувши сьогоднішня людей з особливими потребами в Україні, на жаль, доводиться констатувати недостатню кількість установ, які б вели роботу з надання соціально-психологічної, медичної, юридичної, освітньої, економічної підтримки. Однією з найважливіших проблем даної категорії суспільства є не залученість їх у суспільне життя та виробництво матеріальних благ, що негативно позначається на їхньому соціально-психологічному та матеріальному становищі.

Тому одним із важливих напрямків роботи бібліотек області має стати бібліотечно-інформаційне обслуговування людей з особливими потребами, забезпечення їм вільного доступу до інформації, реалізації їх прав як на загальне обслуговування, так і на окремі інформаційні послуги.

I. Законодавчі матеріали

Міжнародні документи

Копенгагенська декларація про публічні бібліотеки

Удосконалювати якість життя і демократичні можливості громадян інформаційних суспільств шляхом надання вільного рівноправного доступу до високоякісної інформації.

Рекомендації європейського проекту PULMAN

Доступ та обслуговування людей з фізичними і зоровими обмеженнями та обмеженнями у читанні друкованого тексту

Розглядаються проблеми доступності інформації, що зберігається чи надається публічною бібліотекою, для людей з обмеженнями, через які їм важко або неможливо використовувати загальнодоступні ресурси. Це стосується також людей з тимчасовою інвалідністю, наприклад, через нещасний випадок, а також тих, хто має певні обмеження через вікові зміни.

Маніфест ЮНЕСКО про публічні бібліотеки. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://profy.nplu.org!/site/official/unesco.htm>. – Мова укр. – Опис здійснено: 26.06.2013 р.

Обслуговування в публічній бібліотеці організовано на основі рівного доступу для всіх людей незалежно від віку, раси, статі, віросповідання, національності, мови або соціального статусу. Особливі види послуг чи матеріалів повинні надаватися тим особам, які з якихось причин не можуть користуватися звичайними послугами і матеріалами.

Керівництво ІФЛА/ЮНЕСКО з розвитку служби публічних бібліотек. – Електронні дані. – Режим доступу: http://lukl.kiev.ua/images/stories/Downloads/rekifla/rukovodstvo_ifla-unesco-publ-biblioteki.pdf. – Мова укр. – Опис здійснено: 26.06.2013 р.

Пункт 1.6 Доступ для всіх

Одним із основоположних принципів публічної бібліотеки є те, що її послуги повинні надаватися всім і не обмежуватися однією групою людей на шкоду іншим.

Формування фондів повинно також ґрунтуватися на принципі доступу для всіх і забезпечувати доступ до матеріалів у форматі, зручному для особливих груп користувачів – наприклад, книги, набрані шрифтом Брайля, або «книги, що розмовляють».

Конвенція про права інвалідів – Електронні дані. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_g71. – Мова укр. – Опис здійснено: 26.06.2013 р.

Перший міжнародний документ ХХІ століття, який стосується людей з обмеженими можливостями в політичній, соціально-економічній та культурній сферах. Конвенцію прийнято Генеральною Асамблеєю ООН у грудні 2006 року. 16 грудня 2009 року Україна ратифікувала цей нормативно-правовий документ.

Декларація про права інвалідів. – Електронні дані. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.-ua/laws/show-/995_117. – Мова укр. – Опис здійснено: 26.06.2013 р.

Пункт 2 Інваліди повинні користуватися всіма правами, викладеними в справжній Декларації. Ці права мають бути визнані за всіма інвалідами без яких би то не було виключень і без відмінності і дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри,

мови, віросповідання, політичних або інших переконань, національного або соціального походження, матеріального положення, будь-якого іншого чинника, незалежно від того, чи відноситься це до самого інваліда або до його сім'ї.

Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів 48/96 Генеральної Асамблеї від 20 грудня 1993 року. – Електронні дані – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_306. – Мова укр. – Опис здійснено: 26.06.2013 р.

Вітчизняні документи

Конституція України від 28.06.1996. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show-/254%-D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. – Мова укр. – Опис здійснено: 26.06.2013 р.

Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом

Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Закони України

Про бібліотеки та бібліотечну справу: Закон України № 32/95-ВР від 27.01.1995. – Електронні дані: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%-D1%80>. – Мова укр. – Опис здійснено: 26.06.2013 р.

Стаття 21. Права громадян, підприємств, установ і організацій на бібліотечне обслуговування

Громадяни України незалежно від статі, віку, національності, освіти, соціального походження, політичних та

релігійних переконань, місця проживання мають право на бібліотечне обслуговування, яке може бути у формі: абонементу (у тому числі міжбібліотечного); системи читальних залів; дистанційного обслуговування засобами телекомунікації; бібліотечних пунктів; пересувних бібліотек.

Стаття 22. Права користувачів бібліотеки

Користувачі бібліотек з вадами зору мають право на одержання документів на спеціальних носіях інформації через мережу спеціалізованих та інших загальнодоступних бібліотек.

Про інформацію: Закон України № 2657-ХІІ від 2.10.1992. – Електронні дані: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/-2657-12>. – Мова укр. – Опис здійснено: 26.06.2013 р.

Стаття 5. Право на інформацію

Кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

Реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

Про соціальні послуги: Закон України № 966-ІV від 19.06.2003. – Електронні дані: <http://zakon4.rada.gov.ua/-laws/show/966-15>. – Мова укр. – Опис здійснено: 26.06.2013 р.

Закон визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України № 875-ХІІ від 21.03.1991. – Електронні дані: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/875-12>. – Мова укр. – Опис здійснено: 26.06.2013 р.

Гарантує їм рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, створення необхідних умов, які дають можливість інвалідам вести повноцінний спосіб життя згідно з індивідуальними здібностями та інтересами. Відповідно до положень цього Закону розроблено і затверджено цілу низку документів, зокрема: *Комплексну програму розв'язання проблем інвалідності в Україні, Положення про медико-соціальну експертизу, Положення про індивідуальну програму реабілітації, Положення про фонд соціального захисту інвалідів в Україні;*

Про реабілітацію інвалідів в Україні: Закон України №2961-IV від 6.10.2005. – Електронні дані: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>. – Мова укр. – Опис здійснено: 26.06.2013 р.

Визначає основні засади створення правових, соціально-економічних, організаційних умов для усунення або компенсації наслідків, спричинених стійким порушенням здоров'я, функціонування системи підтримання інвалідами фізичного, психічного, соціального благополуччя, сприяння їм у досягненні соціальної та матеріальної незалежності.

Про ратифікацію Конвенції про права інвалідів і факультативного протоколу до неї: Закон України № 1767-VI від 16.12.2009. – Електронні дані: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1767-17>. – Мова укр. – Опис здійснено: 26.06.2013 р.

Про створення робочої групи з питань розроблення концепції державної підтримки та забезпечення всебічного розвитку осіб з особливими потребами: Розпорядження Президента України № 176/2013-рп від 7.05.2013. – Електронні дані: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/176/2013-%D1%80%-D0%BF>. – Мова укр. – Опис здійснено: 26.06.2013 р.

Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями: Указ Президента N 1228/2007 від 18.12.2007 – Електронні дані: <http://zakon4.rada.gov.ua/-laws/-show/1228/2007>. – Мова укр. – Опис здійснено: 26.06.2013 р.

Про затвердження плану заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення на 2009-2015 роки "Безбар'єрна Україна": Постанова Кабінету Міністрів України N 784 від 29.07.2009. – Електронні дані: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/784-2009-%D0%BF>. – Мова укр. – Опис здійснено: 26.06.2013 р.

Про затвердження Державної типової програми реабілітації інвалідів: Постанова Кабінету Міністрів України N 1686 від 8.12.2006 – Електронні дані: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1686-2006-%D0%BF>. – Мова укр. – Опис здійснено: 26.06.2013 р.

Метою Програми є визначення гарантованих державою переліків реабілітаційних послуг, технічних та інших засобів реабілітації, виробів медичного призначення, що надаються інваліду чи дитині-інваліду з урахуванням фактичних потреб залежно від віку, статі, виду захворювання (каліцтва) безоплатно або на пільгових умовах.

II. Організація бібліотечного обслуговування людей з обмеженими можливостями

Згідно статистики, в Україні нараховується близько **2777511** осіб з обмеженими можливостями, з них **114650** осіб у Хмельницькій області (дані станом на 1.01.2012 р. за статистичним збірником «Соціальний захист населення України»). Слід зазначити, що залежно від ступеня інвалідності, зростає можливість користуватися послугами бібліотек. У спеціалізованому обслуговуванні, в першу чергу, потребують інваліди по зору, інваліди опорно-рухової системи, лежачі хворі, паралізовані. Серед них є група хворих, які потребують обслуговування вдома. Вроджені вади не дають цим людям повною мірою доступу до інформації. Тому головне завдання публічної бібліотеки – зробити інформацію найбільш доступною та повноцінною для різних груп інвалідів.

Одним із перших кроків в обслуговуванні осіб з обмеженими можливостями має бути:

1) виявлення людей з особливими потребами, які проживають на території міста, району, села за допомогою телефонного та соціологічного опитування (див. додаток 1). Сформувати картотеку, яка дозволить визначити потенційних користувачів, тих, хто потребує спеціалізованого обслуговування, а також виявити їх інформаційні потреби, заняття та інтереси. До картотеки включити:

- прізвище, ім'я, по-батькові людини з особливими потребами;
- прізвище, ім'я, по-батькові опікунів;
- адресу, телефон;
- вік;
- вид захворювання;
- здібності, зацікавлення;
- інформаційні потреби;

– вид бібліотечного обслуговування: вдома, в бібліотеці (для обслуговування вдома варто залучити волонтерів);

2) виявлення охоплених бібліотечним обслуговуванням людей даної категорії. На формулярах зробити позначки: який вид літератури читає, письменність по Брайлю, наявність тифломагнітофона, користування іншими бібліотеками;

3) проведення порівняльного аналізу складу користувачів – людей з обмеженими можливостями здоров'я для визначення пріоритетних напрямів роботи;

4) проведення аналізу демографічного складу, професійного статусу, роду занять, інформаційних потреб читачкої аудиторії;

5) вживання заходів по залученню неохоплених бібліотечним обслуговуванням людей з особливими потребами (оголошення в районній газеті, розсилка оголошень, запрошення по телефону та ін.);

6) взаємодія бібліотеки з іншими соціальними інститутами. Робота з населенням;

7) залучення бюджетних і благодійних коштів, волонтерів.

Наступним етапом в обслуговуванні даної категорії населення стане створення бібліотечної програми «*Милосердя*» (див. додаток 2), метою якої буде залучення людей з обмеженими можливостями до читання, розвиток бібліотечно-інформаційного обслуговування цих категорій, створення для них рівноправних умов. Пільгове стаціонарне обслуговування користувачів.

У публічних бібліотеках, які орієнтовані на обслуговування здорового населення, в обслуговуванні інвалідів виникає чимало проблем. Перш за все – це проблема *матеріального характеру*. Адже людям з обмеженими можливостями необхідно забезпечити фізичний доступ до бібліотеки:

- пандуси із поруччям для заїзду до приміщення бібліотеки та всередині будинку;
- двері (*їх найкраща ширина – 90 мм*) – автоматичні або такі, що легко відчиняються;
- ліфти або сходи, які мають поруччя з обох боків;
- коридори без перешкод (*килимків, зайвих меблів*);
- витриманий контраст у кольорі між підлогою та стінами, біля східців та дверей для попередження;
- гарне освітлення приміщення, зручні та доступні меблі, «промовляючі» надписи (*ширифтом Брайля*);
- спеціально обладнані місця загального користування тощо. Слід подбати також про встановлення спеціальних знаків на дорожньому переході біля бібліотеки;
- організований комфортний простір бібліотеки, тобто, зручне середовище у читальному залі, на абонементі при вільному доступі та використанні каталогів і картотек, а також комп'ютерної техніки (*достатнє освітлення, регульована висота столів, стільців, полиць з книгами та ін.*). Відстань між стелажима для відкритого доступу людини у візку має бути не менше *67,5 см* і не більше *1 м*. Стелажі – двосторонні, висота їх має бути доступною для використання у сидячому положенні.

Формування фонду бібліотеки. Друга проблема – це *інформаційні ресурси*. У публічних бібліотеках є тільки друковані видання і немає літератури спеціальних форматів. До послуг користувачів повинен бути великий вибір різноманітної за формою та змістом літератури, виданої друкованим шрифтом, в тому числі великими буквами (*видання для слабозорих*), та на спеціальних носіях: «книги, що говорять», записані на магнітну стрічку, компакт-диски у форматі MP3, flash-карти і книги, видані рельєфно-крапковим шрифтом Брайля або електронні документи, тактильні рукодільні книги, дидактичні посібники, інші видання, що відповідають запитам і потребам користувачів бібліотеки. Також фонд бібліотеки повинен включати в себе літературу з різних проблем інвалідів та напрямків: медицини,

дефектології, психології, логопедії, соцзахисту, права та пільги, громадські організації та фонди для інвалідів та ін.

Видання на спеціальних носіях бажано виділяти в особливий розділ фонду, забезпечивши до нього доступ інвалідів та їх супроводжуючих. При розстановці книг необхідно використовувати різні елементи розкриття фонду та оформлення, які полегшують вибір літератури для різних груп і категорій користувачів (*різноманітні варіанти розташування стелажів з урахуванням достатньої відстані між ними, тематичні полиці, колірні прийоми і т.д.*).

Матеріально-технічна база бібліотеки. Бібліотека, яка обслуговує людей з обмеженими можливостями, повинна бути оснащена допоміжними тифлотехнічними засобами та адаптивними пристроями, що забезпечують доступ до інформації (*тифлоплеєри, тифломагнітофони, лупи, брайлівський принтер, брайлівський дисплей та ін.; див. додаток 3*) та іншими технічними засобами: комп'ютерами, ксерксами, факсами та ін.

Персонал бібліотеки. Не менш важливу роль в питанні бібліотечного обслуговування людей з обмеженими можливостями відіграє підготовка до цієї діяльності бібліотечного персоналу. Бібліотечний працівник повинен:

- знати основи соціальної психології, психології міжособистісних відносин;
- знати джерела придбання літератури на спеціальних форматах і вести роботу з комплектування фонду на спеціальних носіях;
- вміти використовувати видання спеціальних форматів в бібліотечному обслуговуванні людей з обмеженими можливостями;
- вміти користуватися тифлотехнічними засобами;
- володіти основними формами і методами проведення соціокультурної роботи;

- знати особливості бібліотечного обслуговування людей з обмеженими можливостями вести з ними індивідуальну роботу
- володіти методикою вивчення інформаційних потреб і запитів;
- вміти надавати людям з обмеженими можливостями допомогу в знаходженні ними інформації в належному форматі;
- вміти організовувати спілкування і дозвілля людей з обмеженими можливостями, забезпечувати певний рівень комфортності для них;
- вміти використовувати перспективний досвід організації бібліотечного обслуговування людей з обмеженими можливостями вітчизняних і зарубіжних бібліотек.

10 загальних правил етикету

1. Коли ви розмовляєте з інвалідом, звертайтеся безпосередньо до нього, а не до супроводжуючого або сурдоперекладача, які присутні при розмові.
2. Коли вас знайомлять з інвалідом, цілком природно потиснути йому руку: навіть тим, кому важко рухати рукою, або хто користується протезом.
3. Коли ви зустрічаєтеся з людиною, яка погано або зовсім не бачить, обов'язково називайте себе і тих людей, які прийшли з вами. Якщо у вас відбувається спільна розмова в групі, не забувайте пояснити, до кого в даний момент ви звертаєтеся, і назвати себе.
4. Якщо ви пропонуєте допомогу, чекайте, поки її приймуть, а потім питаєте, що і як робити.
5. Поводьтеся з дорослими інвалідами як з дорослими. Звертайтеся до них по імені, а не на ти, тільки якщо ви добре знайомі.
6. Спиратися або повиснути на чиемусь інвалідному візку – те ж саме, що спиратися або повиснути на її володаря, і це теж драгує. Інвалідний візок – це частина недоторканного простору людини.

7. Коли ви розмовляєте з людиною, що зазнає труднощів у спілкуванні, слухайте її уважно. Будьте терплячі, чекайте, коли людина сама закінчить фразу. Не виправляйте його і не договорируйте за нього. Ніколи не вдавайте, що ви розумієте, якщо насправді це не так. Повторіть, що ви зрозуміли, це допоможе людині відповісти вам, а вам – зрозуміти його.

8. Коли ви говорите з людиною, яка користується інвалідним візком або милицями, розташуйтеся так, щоб ваші і його очі були на одному рівні, тоді вам буде легше розмовляти.

9. Щоб привернути увагу людини, яка погано чує, помахайте їй рукою або поплескайте по плечу. Дивіться йому прямо в очі і говоріть чітко, хоча майте на увазі, що не всі люди, які поганочують, можуть читати по губах. Розмовляючи з тими, хто погано чує, розташуйтеся так, щоб на вас падало світло, і вас було добре видно, постарайтеся, щоб Вам нічого (їжа, сигарети, руки) не заважало.

10. Розслабтеся. Не дивуйтеся, якщо випадково допустили помилку.

(Ці 10 правил використовуються працівниками громадських служб США. Вони складені Карен Мейер, Національний Центр Доступності США).

III. Поради щодо обслуговування людей з обмеженими можливостями

Обслуговування людей з обмеженими можливостями можна здійснювати *стаціонарно* та *індивідуально*.

Стаціонарне обслуговування людей з обмеженими можливостями, які самі відвідують бібліотеку слід здійснювати на загальних умовах, через абонемент та читальний зал. Для них необхідно передбачити: обслуговування без читацького квитка, позачергове обслуговування, замовлення книг і надання довідок телефоном, складання тематичних списків, добірок літератури.

Поширювати необхідну інформацію людям з обмеженими можливостями слід через:

✓ **інформаційні стенди чи полиці** на яких представляти матеріали про:

- нові законодавчі документи з питань життєдіяльності інвалідів;
- соціальні, психологічні і педагогічні заклади, які займаються проблемами людей з вадами здоров'я;
- перелік навчальних закладів, які пропонують здобуття освіти для людей з інвалідністю;
- перелік медико-реабілітаційних центрів на Україні і за кордоном;
- інформацію про працевлаштування та інше.

✓ **тематичні папки** з актуальних питань «Законодавство України», «Освіта», «Медицина», «Ваше здоров'я», «Зупинись! Інформація для тебе», «Людина та її здоров'я», «Працевлаштування» та ін.,

✓ **папки-досьє**, з фактографічними матеріалами про:

- навчальні заклади (*адреси, реквізити, номери телефонів, графіки роботи приймальних комісій, правила прийому документів, форми та терміни навчання, факультети, спеціалізації, перелік екзаменів та терміни їх здачі, сума оплати за навчання, пільги інвалідам*);
- медичні та реабілітаційні заклади (*адреси, реквізити, графіки роботи, правила прийому громадян з особливими потребами, перелік захворювань, лікування яких здійснюється в даній установі, прейскурант цін на послуги, пільги особам з вадами здоров'я*);
- служби побуту, що обслуговують людей з обмеженими можливостями та пільги, які їм надаються;
- розклад та маршрути громадського транспорту та ін.

✓ **тематичні картотеки**: «Люди для людей», «Служба взаємодопомоги», «Вас захищає закон», «Ваше здоров'я» та ін., що сприятимуть знайомству людей, які знаходяться в інформаційному вакуумі, обміну між ними

відомостями, виявленню спільних інтересів. А картотека під назвою **«Служба добрих знайомств»** – сприятиме встановленню, за бажанням користувачів, особистих контактів між людьми, що мають спільні інтереси.

Важливе також використання особливих форм обслуговування:

- ✓ залучення добровільних помічників;
- ✓ створення особливих служб (наприклад, *«Бюро добрих послуг»*);
- ✓ формування бібліографічних картотек (*«Корисна соціальна інформація»*);
- ✓ інформдосьє (*«Пенсіонери, ветерани, інваліди: правові проблеми»*);
- ✓ дайджестів (*«Пенсійна реформа»*);
- ✓ експрес-інформації (*«Реабілітація молодих інвалідів»*) та інші.

В бібліотеках доцільно постійно вести різнобічну соціокультурну роботу з представниками даних категорій, використовуючи при цьому різні форми та методи такі, як:

- виставки нових надходжень, книжково-ілюстративні виставки **«Здоров'я людей похилого віку», «Від серця до серця»**;
- виставки-конкурси **«Людина в пошуках щастя»**;
- персональні виставки **«Життя триває», «Світ твоїх фантазій», «Це зміг би і ти»**;
- літературні вечори **«Вечір спілкування»**;
- бесіди **«На перехресті долі»**;
- години-бесіди **«Світ належить доброті»**;
- бесіди-діалоги **«Жити знову»**;
- години-спілкування, **«Життєві історії»**;
- брейн-ринги, дискусії за участю психолога **«Повір у себе»**, бібліотечні посиденьки **«Мої роки – моє багатство»** та ін.

✓ **Дні спілкування:**

- театралізовані вистави за участю інвалідів;

- читацькі діалоги, де можна обмінятися думками про книги, навчання;
- консультації спеціалістів;
- презентації нових книг;
- презентації творчих доробків «Розкриваю свій секрет».

Для організації дозвілля людей з особливими потребами слід створити клуб за інтересами:

- **«У колі друзів»,**
- **«Жити надією»,**
- **«Діалог»,**
- **«Надія»,**
- **«Спілкування»,**
- **«Ми разом».**

Створений клуб дасть можливість об'єднати однодумців, які відчувають потребу в спілкуванні, в консультаціях фахівців (*психолога, лікаря та ін.*) та просто людей, які хочуть гарно провести своє дозвілля. Засідання клубу можна проводити, щонайменше один раз на місяць у формі ігор, конкурсів, вікторин, розвиваючих ігор (*див. додаток 4*). Під час засідань проводити виставки-презентації робіт учасників, різноманітні акції, презентацію інформаційного бюлетеня «Інва-нет»

(<http://www.libr.rv.ua/index.php?name=Library&op=cat&cid=5&page=2>). (*«Інва-нет» спеціальний інформаційний бюлетень для людей з обмеженими фізичними можливостями. Бюлетень стане в пригоді кожному бібліотекарю в його роботі з доведення до споживачів та представлення розпорошеної в багатьох джерелах інформації для соціально не захищених верств населення*). Доцільно практикувати в роботі бібліотеки також виставки виробів декоративно-прикладної творчості обдарованих людей з обмеженими можливостями. Для родин, які мають у сім'ї інвалідів, теж варто створити клуби сімейного

дозвілля, під час яких організовувати: вечори-зустрічі, круглі столи, тематичні вечори.

При *індивідуальній* роботі використовувати традиційні форми роботи такі як: складання тематичних добірок, індивідуальне інформування, бесіди, книгоношення. Бібліотечне обслуговування вдома може здійснювати не тільки бібліотекар, а й соціальний працівник, волонтери (*яких можна знайти серед читацького активу*), закріпивши за ними певну кількість людей, яких вони будуть регулярно відвідувати вдома та приносити-муть їм книги, розповідатимуть про нові надходження літератури та читатимуть вголос.

Ефективній роботі із людьми з обмеженими можливостями сприятиме співпраця бібліотеки з органами місцевої влади, державними і громадськими організаціями, соціальними, юридичними, психологічними службами, центрами реабілітації, з відділами освіти, у справах сім'ї, молоді та спорту райдержадміністрацій, міськвиконкомів, молодіжними громадськими організаціями. На базі бібліотеки слід організувати консультативний пункт (*юриста, психолога, соціального працівника*) з чітко визначеним графіком роботи.

IV. Обслуговування людей з обмеженими можливостями за допомогою Інтернет-ресурсів

Бібліотеки – це механізм для подолання бар'єрів, що існують через різницю у можливостях користування ресурсами, технологіями та навчанням
(*Маніфест ІФЛА про Інтернет. Прийнятий Сесією Ради ІФЛА 23 серпня 2002 р.*)

Інтернет-технології відкривають перед бібліотеками досить великі можливості в забезпеченні інформацією людей з обмеженими можливостями. Для них існує досить велика кількість різноманітних сайтів, установ та організацій,

загальнодоступних ресурсів, присвячених різним сферам життя громадян із вадами здоров'я (*див. додаток 4*). Тому кожна бібліотека, яка має хоча б один комп'ютер з доступом до мережі Інтернет, повинна використовувати цю можливість.

За допомогою мережі Інтернет інформувати громадян про новинки у законодавстві, надавати різноманітні матеріали по соціальному захисту інвалідів, надавати можливість доступу до періодичних видань в електронному форматі та ін.

Для людей з обмеженими можливостями слід організувати курси комп'ютерної грамотності, попередньо сформувавши їх в групи за ознаками: *віковою, рівнем освіти, видами хвороби, характером трудової діяльності*. Проводити навчання повинна людина, яка володіє знаннями сучасних новітніх технологій та мистецтвом спілкування з даною категорією користувачів. Такою людиною може бути як працівник бібліотеки так і людина-інвалід.

На першому етапі навчань слід розпочати із організації *книжкових виставок*, які дадуть змогу ближче познайомитися із комп'ютерними технологіями та *бесід «Я і комп'ютер», «Сучасні інформаційні технології»* ін. Другим етапом стануть навички роботи на комп'ютері, тобто це може бути: основи комп'ютерної грамотності методом навчальної гри, текстовий набір, пошук інформації у мережі Інтернет. Доречним буде проведення: семінарів *«Пошук інформації у всесвітній мережі Інтернет», «Ресурси мережі Інтернет для Вас»,* Інтернет-оглядів *«Події і факти», «Ваше здоров'я»* ін.

Бібліотеці, яка має сайт (блог) потрібно виокремити свої ресурси для громадян з обмеженими можливостями, створивши окремий розділ *«Ти не один»* та розкрити їх за допомогою рубрик:

- творчість людей з обмеженими можливостями;
- законодавство для людей з обмеженими можливостями;
- поради лікаря, спеціаліста;

- клуби за інтересами для людей з обмеженими можливостями;
- корисні посилання ін.

На сайті бібліотеки регулярно влаштовувати виставки творчих робіт, віртуальні подорожі та ін. В режимі он-лайн надавати консультації спеціалістів різних галузей (*юристів, психологів та ін.*).

V. Організації Хмельниччини, які об'єднують людей з обмеженими можливостями

Назва закладу (установи)	Адреса	ПІБ керівника, контактний телефон
Департамент соціального захисту населення Хмельницької ОДА	майдан Незалежності, 1	Лукомська Світлана Іванівна тел. 65-76-36
Хмельницький міський територіальний центр соціального обслуговування	вул. Перемоги, 7-А	Ковальчук Ірина Іванівна тел. 63-07-80, 63-23-37
Хмельницький обласний центр зайнятості	пров. Шевченка, 10,	В.о. Черешня Сергій Сергійович тел. 76-46-42
Міська організація товариства Червоного Хреста	вул. Шевченка, 46	Старчеус Ольга Павлівна тел. 65-00-84
Хмельницьке міське добровільне товариство інвалідів "Спілка інвалідів Чорнобиля"	вул. Проскурівського підпілля, 28	Бруснічкіна Алла Миколаївна тел. 65-40-20
Хмельницьке міське товариство інвалідів війни та збройних сил	вул. Грушевського, 93	Величко Тимофій Іванович тел. 70-28-04
Хмельницька обласна організація Українського товариства глухих	вул. Пилипчука, 26/1	Адамчук Микола Степанович тел. 65-55-31
Хмельницька обласна організація Українського товариства сліпих	вул. Театральна, 24 к.8	Кірікіщук Лариса Володимирівна тел. 65-85-01
Хмельницьке обласне відділення громадської організації "Українська спілка інвалідів – УСІ"	Проспект Миру, 76, кв.3	Науменко Микола Вікторович д. тел. 65-73-57 Козак Верона Іванівна тел. 74-43-09
Хмельницька обласна асоціація інвалідів	вул. Проскурівського підпілля, 203	Крушельницький Василь Володимирович тел. 55-08-67
Громадська організація "Інваліди Хмельниччини"	вул. Паркова, 1	Сорокін Микола Назарович тел. 55-07-14
Хмельницьке міське товариство інвалідів	вул. Проскурівська, 56	Янюк Ніна Петрівна тел. 79-23-84
Хмельницький міський громадський фонд інвалідів "Доброта"	вул. Проскурівська, 62	Прокопчук Лідія Едуардівна тел. 79-26-93
Хмельницьке товариство молодих інвалідів	вул. Чкалова, 18 кв.110	Серая Вікторія Вікторівна тел. 55-99-93
Хмельницьке міське товариство жінок-інвалідів	вул. Зарічанська, 2 кв. 46	Татарчук Нінель Владиславівна

		65-00-43
Хмельницька міська жіноча Рада – за майбутнє інвалідів “Благовість”	вул. Трудова, 11 кв.67	Войтюк Ніна Петрівна тел. 65-99-23
Обласний осередок громадської організації жінок-інвалідів “Донна”	вул. Кам'янецька, 147, кв.4	Сидоришина Зоя Володимирівна тел. 4-96-71
Хмельницьке міське товариство за майбутнє інвалідів “Оберіг”	Львівське Шосе, 47 кв. 13	Бабій Марія Броніславівна тел. 66-03-03
Хмельницьке міське товариство інвалідів “Зоря Надії”	вул. Перемоги, 7 А	Пономарьова Галина Миколаївна д. тел. 61-04-27
Хмельницький фонд соціального захисту та реабілітації інвалідів з дитинства	вул. Трембовецької, 23/1	Корчинська Антоніна Павлівна тел. 74-80-20
Хмельницьке міське відділення обласного відділення Всеукраїнської громадської організації “Українська спілка інвалідів – УСІ”	вул. Довженка, 16 кв.17	Козак Верона Іванівна 74-43-09

VI. Заклади (установи) соціального захисту населення Хмельницької області

Назва закладу (установи)	Адреса	ПІБ керівника, контактний телефон
Бахматовецький будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	Хмельницький район, с. Бахматівці	Ланець Валентина Миколаївна тел. 62-14-95
Базалійський будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	Теофіпольський район, смт Базалія, вул. Леніна, 23	Коломійчук Алла Олексіївна тел. 0-244-9-54-45, 9-54-32
Білогірський будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	смт. Білогір'я, вул. Миру, 1	Нагорна Наталя Валеріївна тел. 0-241-2-10-41, 2-16-41, 2-19-41
Вереміївський будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	Красилівський район, с. Вереміївка, вул. Шкільна, 2	Побережна Світлана Олексіївна тел. 0-255-9-65-03, 9-65-69
Вільховецький будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	Новоушицький район, с. Вільхівці	В.о. Христін Анатолій Іванович 0-247-2 54 56
Вовківецький будинок-інтернат для громадян	Шепетівський район,	Мороз Валентина Степанівна

похилого віку та інвалідів	с. Вовківці, вул. Гвардійська, 1	тел. 0-240-2-24-67
Вовковинецький будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	Деражнянський район, смт. Вовковинці	В.о. Мацюк Ганна Дмитрівна тел. 0-256-9-21-69
Довжоцький будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	м. Кам'янець-Подільський, вул. Папаніна, 78	Желізник Галина Дмитрівна тел. 0-249-9-49-99
Китайгородський будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	Кам'янець-Подільський район, с. Китайгород, вул. Леніна, 7	Базюк Наталія Леонідівна тел. 0-249-9-82-85
Кушнірівський будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	Волочиський район, с. Кушнірівка	Стецюк Юрій Васильович тел. 0-245-9-22-89 (84)
Ліщанський будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	Ізяславський район, с.Ліщани	В. о. Слободенюк Лідія Петрівна тел. 0-252-3-51-55, 4-25-42
Лісоводський будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	Городоцький район, с. Лісоводи, вул. Ткачука,5	Маринчук Олена Юріївна тел. 0-251-9-32-93
Лонковецький будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	Волочиський район, с. Лонки	Атаманюк Любов Петрівна тел. 0-245-9-36-25
Мазниківський будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	Деражнянський район, с. Мазники	Кучерук Ганна Іванівна тел. 0-256-3-03-48
Смотрицький будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	Дунаєвецький район, с. Смотрич	Сумин Борис Васильович тел. 0-258 9-32-35
Новокостянтинівський будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	Летичівський район, с. Новокостянтинів	Смутко Володимир Олександрович тел. 0-57-9-42-12
Осламівський будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	Віньковецький район, с. Осламово	Андрейцев Олександр Леонідович тел. 0-246-2-61-33
Полонський будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	м. Полонне, вул. Лесі Українки, 199	Гулак Світлана Олександрівна тел. 0-243-3-07-68, 3-07-56
Новосинявський будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	Старосинявський район, с. Нова Синявка	Ільченко Олександр Миколайович тел. 0-250 3-47-23
Самчиківський будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	Старокостянтинівський район, с. Самчики, пров. Польовий, 2	Бродський Анатолій Дмитрович тел. 0-254-4-43-13, 4-41-70
Старокривинський будинок-інтернат для громадян	Славутський район,	Попчук Лариса Борисівна

похилого віку та інвалідів	с. Старий Кривин	тел. 0-242-5-12-20
Солобковецький будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	Ярмолинецький район, с. Солобківці	Підлісний Павло Федорович тел. 0-53- 2-93-36
Черчецький будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів	Чемеровецький район, с. Черче	Созанський Володимир Олексійович тел. 0-259-9-65-33
Виноградівський психоневрологічний інтернат	Ярмолинецький район, с. Виноградівка	Кузь Юрій Петрович тел. 0-253-2-47-46, 2-47-45
Комунальний психіатричний заклад «Дунаєвецький психоневрологічний інтернат»	м. Дунаївці, вул. Київська, 1а	Іванов Володимир Андрійович тел. 0-258-3-15-36 бухгалтерія
Зяньковецький психоневрологічний інтернат	Деражнянський район, с. Зяньківці, хутір Будова	Вешньовська Поліна Карлівна тел. 0-256-9-82-21
Кривчицький психоневрологічний інтернат	Дунаєвецький район, с. Кривчик	Романов Леонід Васильович тел. 0-258-3-14-64-бухгалтерія
Комунальний психіатричний заклад «Мілівецький психоневрологічний інтернат»	Кам'янець-Подільський район, с. Мілівці	Прокопов Іван Григорович тел. 0-249-9-10-87
Комунальний соціально-медичний заклад «Меджибізький дитячий будинок-інтернат»	Летичівський район, смт Меджибіж, вул. Жовтнева, 101	Кирилюк Сергій Васильович тел. 0-257-9-71-91
Комунальний заклад «Хмельницький обласний Центр з організації роботи по обробці інформації та фінансуванню соціальних програм»	м. Хмельницький, вул. Свободи, 70	Рошка Ігор Миколайович тел. 61-61-90, 61-63-25 бухгалтер

**VII. Лікувальні заклади (установи) Хмельниччини для людей з обмеженими
можливостями**

Назва закладу (установи)	Адреса	ПІБ керівника, контактний телефон
Центр реабілітації та тимчасового перебування інвалідів з розумовою відсталістю «Родинний затишок»	м. Хмельницький, вул. М.Трембовецької, 23	Корчинська Антоніна Павлівна тел. 74-80-20
Рекреаційний центр сімейного типу по відновленню здоров'я дітей-інвалідів та інших груп населення з обмеженими можливостями "Берег надії",	Хмельницька область, Летичівський район, с. Головчинці, вул. Підлісна, 4/1,	Гавришук Олег Леонідович тел. 79-59-59

Анкета Шановний користувач бібліотеки!

З метою проведення загальнообласного експериментального дослідження “Бібліотечно-інформаційне обслуговування людей з особливими потребами” просимо Вас дати відповідь на запитання, що вказані в анкеті (необхідне підкресліть):

1. З якою метою Ви звернулись до бібліотеки?

- a) освітньою, культурно-просвітницькою
б) виробничою в) науковою
г) іншою _____

2. Чи користуєтесь Ви послугами центрів, відкритих у бібліотеці? Якими?

- ▶ центром регіональної інформації;
- ▶ центром європейської інформації;
- ▶ інтернет-центром;
- ▶ іншими _____

3. Чи задовольняє Ваші потреби фонд бібліотеки?

так *ні*

4. Чи користуєтесь Ви базами даних, що є в бібліотеці, та книгами на ком пакт-дисках?

базами даних

книги, журнали на CD

5. Чи користуєтесь Ви сайтом бібліотеки (блогом)?

так *ні*

Якщо ні, то чому? _____

Якщо так, то яку інформацію з сайту (блогу) Ви використовуєте?

- ▶ користуюсь електронним каталогом, щоб заощадити час при отриманні літератури в бібліотеці;
 - ▶ дізнаюсь про роботу бібліотеки, її послуги, заходи;
 - ▶ використовую послуги електронної доставки документів;
 - ▶ користуюсь послугами віртуальної довідки;
 - ▶ інше _____
-

6. **Якою формою бібліотечно-інформаційного обслуговування Ви користуєтесь у Вашій бібліотеці:**
- ▶ стаціонарною (самі відвідуєте бібліотеку);
 - ▶ книгоношенням (працівник бібліотеки приносить Вам книги додому);
 - ▶ дистанційною (*електронною*) (користуєтесь сайтом бібліотеки, електронне листування);
 - ▶ телефонний зв'язок.
7. **Чи потрібна в бібліотеці інформація про (пронумеруйте за ступенем важливості):**
- ▶ нові законодавчі матеріали з питань життєдіяльності людей з особливими потребами (пенсіонерів, інвалідів, безробітних, дітей);
 - ▶ соціальні, педагогічні і психологічні центри, які займаються проблемами людей з вадами здоров'я;
 - ▶ перелік навчальних закладів, які пропонують варіаційні форми навчання для людей інвалідів;
 - ▶ перелік медико–реабілітаційних центрів на Україні і за кордоном;
 - ▶ інформація про працевлаштування;
 - ▶ інформація про оформлення пенсій та субсидій;
 - ▶ розклад руху громадського транспорту;
 - ▶ картотеки, де зібрані відомості про ліки, лікарські рослини, центри народної медицини;
 - ▶ інше _____
-
8. **Чи потрібно створити на базі Вашої бібліотеки консультаційні пункти, з чітко визначеними графіками роботи (пронумеруйте за ступенем важливості):**
- ▶ юридичний;
 - ▶ психологічний;
 - ▶ соціальний;
 - ▶ професійної реабілітації;
 - ▶ комплексний.
9. **Які бібліотечні заходи Ви б відвідували?**
- ▶ дні інформації, присвячені заздалегідь визначеній темі, що стосується життєдіяльності людей з особливими потребами;

- ▶ дні спілкування;
- ▶ засідання клубів сімейного дозвілля, для родин які мають дітей інвалідів;
- ▶ виставки-персоналій про людей, які ставши інвалідами продовжують плідно працювати.

10. Чи готові Ви взяти участь у роботі бібліотеки, як: (так, ні, важко відповісти)

- ▶ член громадської ради бібліотеки
- ▶ добровільний помічник в обслуговуванні користувачів (книгоношення)
- ▶ учасник масових заходів
- ▶ спонсор чи добровільний помічник в господарських питаннях
- ▶ консультант (з якої теми?)_____

11. Послугами яких бібліотек Ви також користуєтесь?

- ▶ міських
- ▶ вищих навчальних закладів
- ▶ спеціалізованих
- ▶ інших (вказіть, яких саме)_____

12. Запропонуйте свої шляхи покращення бібліотечно-інформаційного обслуговування у Вашій бібліотеці:_____

Вік _____ **Стать** _____

Спеціальність _____

Освіта: а) середня б) базова вища (середня спеціальна)
в) вища

Щиро дякуємо за участь!

(назва бібліотеки)

1.	Кількість жителів громади які мають особливі потреби:	Всього:
	- люди похилого віку (пенсіонери)	
	- інваліди...	
	- ...	
	- ...	
	- ...	
2.	Кількість користувачів з особливими потребами за I-II кв. 2013 року.	
	- інваліди I-II групи	
	- інваліди Чорнобильської катастрофи	
	- люди похилого віку (пенсіонери)	
	- інші...	
3.	Які пільги діють у Вашій бібліотеці для даної категорії користувачів?	

Примітка: Таблицю заповнюйте згідно статистичних даних, що ведуться у Вашій бібліотеці. Якщо у Вас інша класифікація обліку користувачів з особливими потребами, то додайте рядки.

Додаток 2

Примірна програма «Милосердя» по роботі з людьми з обмеженими можливостями

1. Обґрунтування програми

В останні роки у суспільстві спостерігається підвищена увага до проблем інвалідів. Свідчення тому – ряд законодавчих документів: «Про бібліотечну справу» «Про соціальний захист інвалідів», міжнародних документів ООН: «Загальна декларація

прав людини», «Декларація про права інвалідів», «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів» та інші документи.

Бібліотеки як соціальні інститути покликані відігравати велику роль у соціальній реабілітації інвалідів. Основна мета соціальної реабілітації – інтеграція інваліда у суспільство. Допомога бібліотек в соціальній інтеграції інвалідів полягає, насамперед, у реалізації конституційного права інвалідів як членів суспільства на доступ до інформації. А це означає: оперативне надання інвалідам суспільно значимої інформації, підбір, рекомендації та доставка книжок, що допомагають інваліду реалізувати його потреби в освітній, професійній сферах, духовному житті.

Дана програма ставить перед собою завдання залучити до читання та користування фондами _____ публічної бібліотеки.

2. Мета, завдання термін виконання

Мета програми: допомога в соціальній реабілітації людям з обмеженими можливостями у суспільстві, прищеплення позитивного ставлення до бібліотеки та потреби користування її послугами, залучення до читання, розвиток творчих здібностей.

Завдання програми:

- організація обслуговування людей з обмеженими можливостями;
- комплектування літератури з урахування їх інтересів;
- забезпечення інформаційних ресурсів для всіх категорій громадян, реалізація їх права на вільний доступ до інформації;
- забезпечення повного та оперативного задоволення інформаційних потреб;
- бібліотечне обслуговування на дому;
- організація просвітницької та дозвіллевої діяльності, спрямованої на поліпшення соціально-культурної сфери в життя даної категорії громадян;

- соціальне партнерство, співпраця та координація дій з державними та громадськими організаціями міста/району;
- покращення матеріально-технічного оснащення бібліотеки (*оснащення бібліотеки комп'ютерною технікою; організація зовнішнього доступу інвалідам до бібліотеки: будівництво пандуса для маломобільних інвалідів; реконструкція вхідних дверей; організація вільного внутрішнього простору: забезпечення людям з обмеженими можливостями широкого проходу до стелажів на абонементі, бібліотечних каталогів, організація спеціальних місць для роботи в читальному залі*).

Термін виконання: 2013 – 2018 роки.

3. Зміст програми

Робота будується на індивідуальному підході до кожного читача даної категорії людей:

- охоплення системою бібліотечного обслуговування людей з обмеженими можливостями, які потребують бібліотечного обслуговування; складання списків;
- відвідування на дому бібліотекарем;
- рекомендаційні огляди літератури;
- обговорення прочитаної літератури;
- організація творчих конкурсів;
- проведення соціокультурних заходів (*бесіди, години спілкування, літературні вечори та багато ін.*);
- робота в клубах за інтересами;
- привітання днем народження та різноманітними святами (*Новим Роком, 23 лютого, 8 березня, Днем Перемоги ін.*).

4. Організаційне забезпечення

1. Рекламна діяльність:

- інформування про послуги бібліотек, організацій, які працюють з незахищеними верствами населення району;
- реклама заходів, що проходять в бібліотеці;

– оформлення привітань зі святами і запрошень на заходи, що проходять в бібліотеці для людей з обмеженими можливостями.

2. Комплектування фонду:

– комплектування документів, що містять закони про інвалідів, відомості про медичні і реабілітаційні центри, заклади соціального захисту населення, спеціальні школи, підприємства для людей з обмеженими можливостям т.д.;

– придбання літератури за профілем захворювання обслуговуваних інвалідів;

– комплектування літератури з розвитку, виховання та навчання дітей-інвалідів;

– підписка на газети і журнали, найбільш популярні видання серед людей з обмеженими можливостями;

– комплектування фонду літературою, найбільш пристосованою для читання людьми з ослабленим зором (великий шрифт);

– придбання книг на спеціальних носіях («книги, що говорять»);

– організація систематичної роботи МБА.

3. Довідково-бібліографічне та інформаційне обслуговування людей з обмеженими можливостями:

– підготовка бібліографічних матеріалів;

– підготовка рекомендаційних бібліографічних списків;

– підготовка списків нових надходжень;

– складання тематичних списків літератури для батьків людей з обмеженими можливостями;

– довідково-бібліографічне обслуговування: виконання довідок та консультацій за допомогою довідкової літератури;

– інформаційне обслуговування: інформування про проведення заходів, вікторин, виставок творчості, конкурсів;

– надання інформації про книги та авторів;

– створення картотек, тематичних папок з питань інвалідності («Куди піти лікуватися», «Рецепти народної медицини», «Поради психолога »).

4. Підвищення кваліфікації фахівця бібліотеки

- стажування у бібліотеках (області, району, міста), що мають досвід роботи з даною категорією користувачів;
- навчання (тренінги, консультації) у фахівців з проблеми спілкування та роботи з даною категорією людей (зустрічі з фахівцями, семінарські заняття).

5. Передбачувані результати реалізації програми

Ефективність реалізації Програми визначатиметься за допомогою наступних індикативних показників:

- наявність позитивних відгуків про діяльність бібліотек з надання допомоги в адаптації, соціокультурній реабілітації, розвитку творчих можливостей людей з обмеженими можливостями у сучасному суспільстві. Відстеження позитивного досвіду через книгу відгуків, ЗМІ, проведення анкетування та опитування, наявність вдячних листів;

- збільшення кількості людей з обмеженими можливостями, що активно користуються послугами бібліотеки (щорічний аналіз статистичних показників);

- збільшення кількості людей з обмеженими можливостями, що беруть активну участь у різних заходах (щорічний аналіз статистичних показників);

- збільшення кількості людей з обмеженими можливостями, що беруть активну участь у діяльності клубів, об'єднань, що діють при бібліотеці.

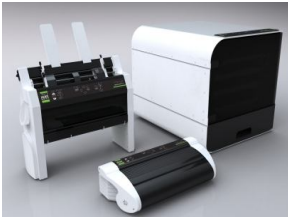
- привернення уваги адміністрації, організацій соціального захисту, товариств милосердя до проблем бібліотечного обслуговування інвалідів.

Висновок

Дана програма буде щорічно доопрацьовуватися і доповнюватися.

Під реалізацію програми будуть складатися схеми соціального партнерства, розроблятися заходи по роботі з людьми з обмеженими можливостями, проводитимуться дослідження.

Тифлотехнічні засоби

Брайлівський принтер – універсальний принтер, який поєднує Брайль і кольоровий друк.

Брайлівський дисплей – це електромеханічний пристрій для відображення символів рельєфно-крапковим Шрифтом. Брайлівські дисплеї портативні, вони оптимально підходять для роботи з ноутбуком чи ПК. Дисплей підключається до комп'ютера через стандартний USB порт.

Відеозбільшувач – який дає можливість слабозорим комфортно читати, дозволяє розглянути дрібні деталі будь-якого об'єкта. Для цього потрібно просто покласти об'єкт (книгу, лист та ін.) на великий пересувний столик для читання, вибрати бажаний рівень збільшення, вибрати кольори, найбільш

комфортні для ваших очей. І ваш документ відобразиться у збільшеному вигляді на екрані дисплея.

Портативний ручний відеозбільшувач – маленький, легкий, ергономічний, що уміщається в кишені, електронний ручний відеозбільшувач (ЕРВУ) допоможе і в дорозі, і в магазині, і в аптеці – де завгодно! Завдяки яскравому повнокольоровому 4-х

двоім'яному екрану слабозорий зможе прочитати розклад, рецепт, переглянути чеки тощо.

Скануюча та читаюча машина – надає можливість

зробити доступним для незрячих та слабозорих людей широкий вибір друкованих і поміщених на ЦД матеріалів різних розмірів і форматів, включаючи книги, документи, газети, журнали, аудіокниги, різні типи фалів.

ортативний пристрій PEARL надає швидкий доступ для незрячих та слабозорих користувачів до друкованих матеріалів шляхом голосового відтворення матеріалу.

lexTalk Pocket RTP1 – спеціальний пристрій для читання

«книг, що говорять» на флеш-картах, цифровий пристрій багатозначного призначення з синтезом мови, що сполучає в собі диктофон і медіа-плеєр з підтримкою величезної кількості різних типів файлів, включаючи формат DAISY. Дуже

компактний і легкий пристрій, що уміщається в кишені

Kapten Mobility – це компактний пристрій, оснащений навігатором з голосовим управлінням і призначений для орієнтування незрячих та слабозорих людей на місцевості.

Тростини для незрячих та слабозорих - призначені для пересування та орієнтування на місцевості з метою полегшення отримання інформації про оточення, що дозволяє незрячим та людям зі слабким зором самостійно оцінювати своє місцезнаходження і орієнтуватися в просторі.

Електронна брайлівська друкарська машинка з мовними і навчальними функціями Mountbatten Writer буде вірним помічником і тим, хто вперше вивчає Брайль, і вчителям для підготовки навчальних матеріалів на Брайлі, а також всім тим, хто хоче підвищити рівень своєї грамотності друку на Брайлі.

Touch Memo – цифровий маркер-диктофон – завдяки пристрою кожен незрячий або слабозора людина в світі отримує просто нечувану раніше можливість швидко знаходити потрібні предмети. Пристрій портативний, легкий і простий у використанні, не вимагає ніяких особливих навичок. Дозволяє зберігати архів голосових повідомлень на комп'ютері. Просто наклейте етикетку на необхідний

вам предмет, натисніть кнопку запису, промовте необхідне повідомлення, записавши тим самим голосову позначку для даного предмета.

Програмне забезпечення

Jaws for Windows – найпопулярніша у світі програма екранного доступу, що працює на ПК в середовищі Windows. Jaws дає можливість отримати доступ до необхідного Вам програмного забезпечення і Інтернету. Завдяки мовному синтезатору, через аудіо-карту комп'ютера, інформація з екрану зчитується вголос, забезпечуючи можливість мовного доступу до найрізноманітнішого контенту. Jaws також дозволяє виводити інформацію на оновлюваний дисплей Брайля.

MAGic – це програма екранного збільшення, яка допомагає людям зі слабким зором користуватися можливостями ПК, включаючи Інтернет. Бачити

інформацію на екрані комп'ютера і одночасно чути її за допомогою мовного синтезатора. Програма легка у використанні і включає в себе численні і різноманітні можливості. Гнучкі налаштування допомагають користувачеві отримати максимально прийнятний для нього результат.

DAISY (Digital Accessible Information System - Цифрова доступна інформаційна система) -

це стандарт цифрового формату для запису "книг, що говорять" (digital talking books). Даний формат поєднує різні способи представлення матеріалу: звичайний текст, аудіоматеріали та ілюстрації. Багаторівнева навігація забезпечує перехід до потрібної книги, розділу, глави або сторінки. Також даний формат надає можливість вибору способу відтворення аудіоматеріалів: прослуховування аудіокниг в дикторському виконанні або за допомогою читання текстового файлу вбудованим мовним синтезатором DAISY плеєра або програмного забезпечення для прослуховування книг у форматі DAISY.

OpenBook – програмне забезпечення для сканування і читання – це програмне забезпечення, яке дає можливість зробити текст на графічній основі доступним для незрячих та слабозорих користувачів. Перетворення документів і текстів на графічній основі в електронний текст, який читається вголос вашим комп'ютером.

Детальнішу інформацію про засоби та програмне забезпечення можна дізнатися на сайті <http://www.elitagroup.com/> компанії ВАТ «ЕЛІТА-ГРУПП» (офіційний дистриб'ютор багатьох компаній розробників спеціального обладнання та програмного забезпечення для незрячих користувачів та користувачів з вадами зору в Росії та країнах СНГ).

Бесіда «Мої добрі справи»

Бесіда сприяє формуванню позитивного відношення до оточуючих. Питання бесіди:

- Коли ти радієш?
- Яка подія викликала в тебе найбільшу радість?
- Що відчуває радісна людина?
- Придумайте слова про радість.
- З ким би ти хотів поділитися своєю радістю?
- Що ти можеш зробити, щоб твоя сім'я жила весело і щасливо?
- Скільки добрих справ ти можеш зробити за 5 хвилин?
- Яке добре діло ти можеш зробити для свого друга?

Гра «Чи знаєш ти свого друга»

Тренер пропонує учасникам записати відповіді на запитання щодо своїх друзів.

- Що любить твій друг?
- Що йому найбільше подобається робити більше всього?
- Які особисті якості ти особливо цінуєш у своєму другові?
- Які особисті якості тобі в ньому не подобаються?

Після виконання завдання учасники гри озвучують свої відповіді.

Тест «Чи любите Ви себе»

Всупереч загальноприйнятій думці позитивна відповідь на це питання сприяє успіху, щастю, гарним контактам з іншими людьми і зовсім не є вираженням егоїзму, як зазвичай, вважають.

Відповідаючи на запитання цього тесту, можна спробувати розібратися в собі і в стосунках з іншими людьми.

1. Чи почуваете Ви себе добре таким, яким Ви є?
2. Чи вважаєте Ви, що Вас переслідують невдачі?
3. Чи берете до уваги думку інших щодо своїх вчинків?

4. Чи маєте Ви звичку згадувати колишні розмови і ситуації, щоб зрозуміти, як би діяли в подібних ситуаціях інші люди?
5. Чи ніковієте Ви, коли Вас хвалять у Вашій присутності?
6. Чи можете Ви довгий час знаходитись в самотності?
7. Чи відчуваєте Ви залежність між матеріальним становищем і душевним комфортом?
8. Чи часто відчуваєте острах, що трапиться найгірше?
9. Чи важко Вам проявити свої почуття до інших?
10. Чи можете Ви протистояти суспільству, в якому живете?

Підрахуйте бали.

За кожну відповідь «так» на питання 1 і 10 отримайте 5 балів, за відповіді «ні» на питання 2-9 отримайте 5 балів (відповідно за відповіді «ні» і «так» – 0 балів).

35-50 балів: Ви себе любите, тому любите і інших, що великою мірою сприяє вашим успіхам і щастю. Дякуючи цьому, отримуєте від оточуючих вас людей позитивні стимули, і корабель Вашого життя пливе під повними вітрилами. Відчуваєте свою необхідність і вважаєте, що життя має сенс, у всякому випадку, можете надати йому необхідного індивідуального сенсу. Вмієте оцінювати позитивні якості інших. Відчуваєте себе особистістю з потенційними можливостями.

15-30 балів: Важко сказати, чи любите Ви себе. Напевне, Ви рідко про це думаєте. Ви не завжди використовуєте всі свої вміння, звертаючи увагу на свої слабкості, а також на слабкості інших. Це може викликати хвилинну неприязнь до самого себе, неможливість відволікатися від своєї особи, дарувати іншим увагу і любов.

0-10 балів: Ви точно не любите себе. Чекаєте, що з Вами станеться найгірше, і, зізнайтеся, що ці Ваші чекання нерідко збуваються. Трапляються миті, коли Ви ненавидите себе і в результаті приймаєте помилкові рішення. Прийшов час змінитися. Поміркуйте про це!

**Інтернет-ресурси для людей
з обмеженими можливостями**

<http://naiu.org.ua> – Національна асамблея інвалідів України. Офіційний сайт Всеукраїнського громадського соціально-політичного об'єднання “Національна Асамблея інвалідів України”- всеукраїнського добровільного неприбуткового об'єднання всеукраїнських та обласних, Автономної Республіки Крим, м. Києва та Севастополя, громадських організацій, що об'єднують інвалідів. Метою діяльності НАІУ є об'єднання громадських організацій, членами яких є інваліди, узгодження дій та консолідація їх зусиль, спрямованих на поліпшення становища інвалідів в Україні, сприяння захисту конституційних прав інвалідів, підвищенню їх ролі і соціального статусу у суспільстві та захист спільних інтересів своїх членів.

<http://invak.info> – Інформаційне агентство-портал інвалідів. Інформація про події і заходи інвалідного руху, організації, конкурси, гранти, про способи реабілітації; нормативні документи, бібліотеки, спеціальні комп'ютерні програми. Є можливість пошуку роботи, служба знайомств, форум.

<http://isp.rehab.org.ua/ukrainian> – Інтернет-портал Наукового товариства інвалідів «Інститут соціальної політики» <http://isp.rehab.org.ua/ukrainian> Інформація про діяльність товариства, про реабілітаційні центри України, про діяльність Ради з питань освіти інвалідів; також новини, довідкова інформація, електронна бібліотека, законодавство та багато іншого. Передбачена можливість надання консультацій.

<http://www.inteldisability-coalition.kiev.ua> – Всеукраїнська громадська організація "Коаліція захисту прав інвалідів та осіб з інтелектуальною недостатністю".

<http://www.inva-support.cn> – Портал для людей з обмеженими фізичними можливостями. Спілкування, знайомства, консультації психологів, сексолога, юриста.

<http://www.lydix.ru> – Соціальна мережа для людей з обмеженими фізичними можливостями (інвалідів) та їх друзів.

<http://www.disability.ru> – Сайт для інвалідів - Disability.ru
Новини, статті, корисні посилання, пошук роботи, знайомства, форум.

<http://www.dislife.ru> – Портал для людей з обмеженими можливостями здоров'я. Новини, законодавство, працевлаштування, спілкування.

<http://www.aik.ua> – Благодійний фонд розвитку комп'ютерних технологій серед інвалідів. Сайт створений інвалідами I-II груп тяжких форм захворювань. Проекти фонду: акція "Світ без кордонів", "Комп'ютер – спосіб життя", центр дистанційного навчання для інвалідів, комп'ютерна бібліотека, інформаційний центр для інвалідів, Інтернет без кордонів.

<http://www.kontaktklub.narod.ru> – Комп'ютерний клуб "Контакт" для дітей-інвалідів і молоді

<http://www.inva.info/invadb/index.php> – Інвалід, інвалідність, реабілітація. Каталог сайтів зі зручним пошуком

<http://krok.org.ua/?lang=ukr> – КРОК: компенсація, розвиток, корекція. Сайт "Крок" створений з метою: полегшення спеціалістам з виховання та навчання дітей з особливими потребами у пошуку необхідної інформації серед ресурсів мережі Інтернет; надати можливість для обміну практичним досвідом, методичними досягненнями; організувати обговорення проблемних питань спеціальної освіти дітей з особливими потребами в Україні.

Для людей з вадами слуху

<http://www.utog.com.ua> – Українське товариство глухих. Офіційний сайт УТОГ. Містить інформацію про його історію, діяльність на сучасному етапі. В окремих розділах висвітлені виробнича, культурна, спортивна діяльність товариства, законодавство. Публікуються матеріали газети "Наше життя".

<http://deafmir.com> – Deafmir. Новини культурного життя глухих України: конкурси, концерти, спорт і т.д. Інформація про слухопротезування, навчання і працевлаштування, форум, галерея.

<http://www.deafnet.ru> – Проект "DeafNet". Мета проекту – використання можливостей і ресурсів Інтернет для подолання

інформаційно-комунікативних бар'єрів, створених вадами слуху і мовлення, а також іншими хворобами. Сайт містить новини, репортажі, в тому числі, випуски газети "Мир глухих", корисну інформацію; надає можливість розміщувати об'яви, спілкуватись в чаті та на форумі, користуватись службою знайомств.

<http://www.deafworld.ru> – Країна глухих. Мета проекту – інформаційна та юридична підтримка людей з вадами слуху, формування в них активної громадянської позиції, надання можливостей для спілкування, знайомства, обміну досвідом, допомога в отриманні освіти, реабілітації та ін. Розміщено корисну інформацію з медичних, соціальних, юридичних та інших питань.

Для людей з вадами зору

<http://www.blind.org.ua> – Навчально-інформаційний комп'ютерний центр Українського товариства сліпих (НІКЦ УТОС)

http://www.blind.org.ua/pro_utos.htm – Інформація про Українське Товариство Сліпих

<http://www.vos.org.ru> – Всеросійське товариство сліпих. Офіційний сайт Всеросійського товариства сліпих. Містить інформацію про діяльність товариства, його підприємств, культурні та спортивні події.

<http://www.integr.org/index.html> – Інтеграція: клуб незрячих користувачів комп'ютерної техніки. На сайті розміщені Статут клубу (клуб організований в Російській Федерації, але можливе створення його відділень в інших країнах). Також: публікації, матеріали семінарів і конференцій, інформація про комп'ютерні технології для слабозорих, дистанційне навчання; перелік посилань: російські та зарубіжні організації допомоги та підтримки, дозволя, спілкування для сліпих і слабозорих.

<http://www.tiflocomp.ru> – Комп'ютерні технології для незрячих і слабозорих. Представлені публікації про сучасні програмні та апаратні засоби, які дозволяють незрячим і слабозорим користувачам через мовний або тактильний інтерфейс отримати доступ до більшості популярних програм персонального комп'ютера і застосовувати їх у повсякденній діяльності.

<http://lyubimov.su> – Персональний сайт Олексія Любімова – тифлопедагога, психолога, інструктора з орієнтування та мобільності Інформація про засоби реабілітації людей з вадами

зору, про культурне і наукове життя, діяльність і творчість інвалідів по зору.

Для людей з вадами опорно-рухового апарату

<http://www.rgbs.ru> – Російська державна бібліотека для сліпих. На сайті представлено інформацію про електронні каталоги та інформаційні ресурси; про видавничу та науково-методичну діяльність бібліотеки, про діяльність дитячого та молодіжного центрів; про корисні ресурси Інтернет.

<http://rtispora.h12.ru> – Рівненське міське товариство інвалідів з порушенням опорно-рухового апарату. Мета діяльності товариства – організаційна, освітня, соціальна, матеріальна, правова та творча підтримка людей з особливими потребами, сприяння соціально-психологічній, трудовій та фізичній реабілітації інвалідів.

<http://miloserdie.tellur.ru> – "Спешите делать добро!". Сайт про людей з ДЦП, їх проблеми та потреби, можливості та досягнення. На сайті можна знайти статті з проблем ДЦП, інформацію про конкурси та проекти, форум для обговорення проблем інвалідів.

Для людей з вадами мовлення

<http://www.zaikanie.com> – Сайт для людей, що долають заїкуватість. Розміщені матеріали про заїкуватість, методики її подолання, працює форум.

<http://www.dictor.ru> – "Книга победивших заикание". Інформація про методи лікування заїкання, форум, блог.

<http://www.logos.pp.ru> – Логопедичний сайт для дорослих і дітей. Сайт логопедичного кабінету Ю.М.Белік-Харашкевич (м. Москва). Містить рекомендації для осіб з вадами мовлення, словник спеціальних термінів, бібліографію. Є можливість отримати консультацію логопеда.

Для людей з вадами інтелекту

<http://www.kipina.ru> Іскра – сайт для людей з труднощами інтелектуального розвитку та їх друзів. Складається з двох частин: в одній люди з особливими потребами самі можуть читати, писати і спілкуватись; в іншій – матеріали для батьків, педагогів, психологів: бібліотека, новини, форум.

Офіційні дати

24 березня - Всесвітній день боротьби із захворюванням на туберкульоз

7 квітня - Всесвітній день здоров'я

5 травня - Міжнародний день боротьби за права інвалідів

8 травня - Міжнародний день Червоного Хреста і Червоного Тівмісяця

4 червня - Міжнародний день безневинних дітей - жертв агресії

29 вересня - Міжнародний день глухонімих

1 жовтня - Міжнародний день людей похилого віку

10 жовтня - Всесвітній день охорони психічного здоров'я

3 листопада - День працівника соціальної сфери

13 листопада - Міжнародний день сліпих

14 листопада - Всесвітній день боротьби із захворюванням на цукровий діабет

16 листопада - Міжнародний день толерантності

1 грудня - Всесвітній день боротьби зі СНІДом

3 грудня - Міжнародний день інвалідів

10 грудня - День захисту прав людини

«Брайль» – це універсальна, найпростіша і найзручніша, і тому неперевершена, рельєфно-точкова система письма для сліпих. Заснована брайлівська абетка на 6 точках. Різні комбінації цих точок дозволяють отримати 64 варіанти. За допомогою видозмін Брайля сліпі можуть не тільки писати і читати, вони мають у своєму розпорядженні всі розділові знаки, знаки для чисел для музичних нот і інші знаки (гральні карти, шахи і т. д.).

«Книга, що говорить» – текстове видання, записане у вигляді мовних фонограм на різні носії (магнітну стрічку, оптичний диск, флеш-карту та ін.) і призначене для використання виключно інвалідами по зору або особами з іншими фізичними вадами, котрі відчувають труднощі при читанні плоско друкваних видань.

Рельєфно-крапковий шрифт (Шрифт Брайля) – розроблений в 1829 р. французьким тифлопедагогом Л. Брайлем (1809-1856 рр.); Заснований на використанні 6 точок, розташованих у два стовпці, і призначений для письма і читання незрячими людьми.

Тактильна рукодільна книга – книга, виготовлена без застосування або з мінімальним застосуванням технічних засобів; призначена для поширення інформації, яка в ній міститься через тактильні відчуття і містить кольорові рельєфні малюнки або об'ємні зображення, виконані з різних матеріалів, а також текст, надрукований рельєфно-крапковим або укрупненими шрифтом.

Тифломагнітофон – спеціальний пристрій, що дозволяє відтворити аудіо книги для людей, що втратили здатність бачити або слабозорих.

Тифлотехнічні засоби – технічні засоби реабілітації інвалідів по зору, застосовувані для компенсації обмежень в отриманні та передачі візуальної інформації (Допоміжні технічні засоби для осіб з порушенням зору).

Укрупнений шрифт – шрифт, кегль якого варіюється від 14 до 20 пунктів (1 пункт = 0,376 мм), призначений для використання слабозорими.

Список використаної літератури

1. Ашаренкова Н. Обслуговування користувачів з особливими потребами в публічних бібліотеках. Послуги, що стають реальністю для України [Текст] / Н. Ашаренкова // Бібл. планета. – 2006. – № 1. – С. 7–11 ; 2005. – № 4. – С. 7–11.

2. Бібліотека – територія добра і милосердя [Електронний ресурс]: [досвід роботи з людьми з обмеженими можливостями б-ки-філ. № 17 Сум. міськ. ЦБС]. – Режим доступу: <http://www.librarysumy.com/content/zahody/invalidy/>.

3. Васильченко С. Бібліотечно-інформаційне обслуговування людей з обмеженими можливостями [Текст] / С. Васильченко, Н. Солонська, О. Воскобойнікова-Гузєва // Бібл. вісн. – 2002. – № 1. – С. 37–41.

4. Диянская Г. Свободным и комфортным – таким должен быть для всех инвалидов доступ к информации [Текст] / Г. Диянская // Библиотека. – 1993. – № 3. – С. 24–27.

5. Долинська, І. Бібліотека як один із центрів реабілітації та інтеграції в суспільстві користувачів із обмеженими можливостями [Текст] / І. Волинська // Бібл. планета. – 2007. – № 1. – С. 13–16. – (Бібліотека в соціальному аспекті).

6. Доступ до бібліотек осіб з обмеженими можливостями [Електронний ресурс] // Протягни руку допомоги. – Режим доступу: <http://sites.google.com/site/prostagnirukudopomogi>, вільний. – Загол. з екрану.

7. Інва.net [Електронний ресурс]: випуски журн. Інва.net. – Режим доступу: <http://libr.rv.ua/index.php?name=-Files&op=showcat&cid=1>.

8. Інформаційне обслуговування людей з обмеженими можливостями в Заліщицькій ЦБС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zallibrary.hmarka.net/start/link/380.html>.

9. Кунанець Н і ін. Інформаційні ресурси бібліотек для людей з особливими потребами: стан та перспективи / Н. Кунанець, О. Лозицький, В. Пасічник // Вісн. кн. палати. – 2011. – № 10. – С. 1–4.

10. Литвин А. В. Особливості класифікації та специфіка бібліотечного обслуговування читачів з вадами зору [Текст] / А. В. Литвин // Вісн. кн. палати. – 2005. – № 7. – С. 26–29.

11. Мартюшова О. Інформаційно-ресурсний центр для людей з обмеженими можливостями в публічній бібліотеці / О. Мартюшова // Бібл. планета. – 2011. – № 2. – С. 24–25.

12. Пашкова В. С. Рівноправний доступ, рівні можливості: еволюція бібліотечного обслуговування громадян із особливими потребами [Текст] / В. С. Пашкова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2006. – № 3. – С. 26–34.

13. Повір у себе [Електронний ресурс]: для людей з обмеженими фізичними можливостями: [про роботу з інвалідами в Сарнен. централізованій системі публічно-шкільних б-к]. – Режим доступу: <http://lib.sowa.com.ua/-LEAP/LEAP-pp.htm>.

14. Прокопенко Л. Принципи рівних можливостей: проблеми бібліотечного обслуговування людей з особливими потребами в проектах ІФЛА [Текст] / Л. Прокопенко // Вісн. кн. палати. – 2009. – № 6. – С. 14–18.

15. Сахнюк Л. Огляд діяльності бібліотек України з обслуговування користувачів з обмеженими можливостями: за матеріалами, надісланими бібліотеками України / Л. Сахнюк // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libr.rv.ua/books/-inva23.pdf>

16. Ступницька С. Інтернет як засіб реабілітації користувачів з обмеженими можливостями: огляд веб-сайтів бібліотек Рівненської області / С. Ступницька // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libr.rv.ua/books/inva23.pdf>.

17. Щербан Р. Надійний партнер / Р. Щербан // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libr.rv.ua/-books/inva23.pdf>.

Зміст

Вступ	3
Законодавчі матеріали	4
Організація бібліотечного обслуговування людей з обмеженими можливостями	11
Поради щодо обслуговування людей з обмеженими можливостям.....	15
Обслуговування людей з обмеженими можливостями за допомогою Інтернет-ресурсів.....	19
Організації, які об'єднують людей з обмеженими можливостями Хмельниччини.....	20
Заклади (установи) соціального захисту населення Хмельницької області.....	22
Лікувальні заклади (установи) Хмельниччини для людей з обмеженими можливостями.....	25
Додатки	26
Офіційні дати.....	44
Словник термінів.....	44
Список використаної літератури.....	46

Методичне видання

**Обслуговування людей з обмеженими
можливостями:**

Укладачі:

Шейчук В.В., Поліщук Н.П.

Відповідальна за випуск:

Синиця Н.М.

Редагування:

Маковська В.В., Марчак Т.Ф.

Підписано до друку 20.08. 2013 р. Формат 60x84/16
Папір цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Наклад пр.

Віддруковано у редакційно-видавничому відділі
Хмельницької ОУНБ ім. М. Островського